

guruhida nuqtalarning gorizontall ravishda o'ngga siljishi bilan ajralib turardi. Mustaqil ravishda yuradigan bolalarda burilish nuqtalari ikkita guruhni tashkil etadi, ulardan biri gorizontall ravishda o'ngga, ikkinchisi esa o'ngga va yuqoriga qarab siljiydi. Olingan natijalar nogiron bolalarda dinamik yurish stereotipini barpo etishdagi asosiy farqlarni ajratib ko'rsatishga imkon beradi. Kestirib qo'shilishda harakatlarning cheklanishi bilan bog'liq bo'lgan butun ekstremal harakatlarning butun harakatlanish davri davomida ustun bo'lgan egiluvchan holati tanani silkitishni kuchayishi, teskari surish bosqichida faollikning pasayishi va uning surilish bosqichida keskin o'sishi bilan qoplanadi. Yelka kamari va yuqori oyoq-qo'llarining harakatlari tuzilishidagi o'zgarishlarni kompensator deb hisoblash mumkin, elkaning vertikal harakatlari CCM harakatlarga moslashtirilib, ikkinchisi bilan antifazada qoladi.

Tirsak va bilakdagi harakatlarning nomuvofiqligi - ular antifazada ham harakat qilishadi.

Ikkala asosiy guruh bolalarida son mushaklari guruhining faolligi biroz pasaygan; oldingi son mushaklari guruhining faoliyati ikkala guruhda ham oshdi, lekin mustaqil harakatlarga qodir bolalarda ko'proq darajada nogiron bolalarda yurish paytida ekstensor va fleksor mushaklarning bir vaqtda faolligi patologik buzilishlarning namoyon bo'lishi va kompensatsiya mexanizmi bo'lgan epizodik hodisa emas, harakatni boshqarishning asosiy belgisi bo'lib tuyuladi. Nogiron bolalarda yurishning dinamik stereotipi harakatga orqa tarafning buzoq va to'g'ri mushaklarini haddan tashqari jalb qilish bilan tavsiflanadi.

Asosiy guruhdagi lokomotor yukdan so'ng, asosan, oyoqning pastki qismida pulsni to'ldirish va qon oqimi

hajmining ko'payishi, shuningdek qon oqimi tezligi kuzatiladi. Shunday qilib, nogiron bolalar asosan proksimal mintaqalarda ma'lum funksional zahirani saqlab qolish bilan distal ekstremitalarning vegetativ ovqatlanishining pasayishi bilan tavsiflanadi. Bu harakatlanishning adaptiv stereotiplarini shakllantirishda asosan yuqori oyoq mushaklarini yuklashni va pastki oyoq mushaklarini yengil qilishni tavsiya etishni ta'minlaydi.

Nogiron bolalarda harakatchanlikni cheklashning beshta omili aniqlandi, ularning har biri bitta yoki bir nechta kompensatsion mexanizmlarni ishga soladi, buning asosida yangi motor stereotipi shakllanadi [6:87].

Yuqorida aytib o'tilganlarga asoslanib, funksional moslashish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadigan bir qator omillarni aniqlash mumkin: birinchi navbatda, motor dasturlarini qayta qurish, ya'ni mavjudlikni qoplash uchun imkon beradigan maxsus motor stereotipini yaratish, harakat paytida biomexanik o'zgarishlar, ikkinchidan, proksimal pastki ekstremitalarning gemodinamikasining funksional zahirasi, uchinchidan, fleksor va ekstensor muskullarining harakatlanish birliklarining giper-sinxronizatsiyasi hodisasi bilan bir vaqtda faolligi.

Uchta aytib o'tilgan omillar guruhining o'zaro ta'siri natijasida (cheklovchi, kompensator va funksional moslashuv) foydali natijaga erishiladi

Aytilganlarning barchasi shuni ko'rsatadiki, fiziologik yondashuv asosida nogiron bolalarning, shu jumladan, ijtimoiy hayotning barcha sohalarida, ham ijtimoiy, ham jismoniy to'siqlarni engib o'tish bilan to'liq moslashishini ta'minlash uchun haqiqiy imkoniyati mavjud.

Adabiyotlar

1. Sharipova D.J., Fuzaylova G.S., Turkmenova M., Zufarova D. Talabalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish. -Farg'ona: 2010.
2. Xonkeldiev Sh., Abdullaev A., Kasach YU.M., Xasanov A.T., Yuldashev M.M. Sog'lom turmush tarzining jismoniy madaniyati. -Farg'ona: 2010.
3. Almatov K.T. Ul'g'ayish fiziologiyasi o'quv qo'llanma. -T.: M.Ulug'bek nomidagi UzMU bosmoxonasi, 2004, 165-168-b.
4. Sodiqov B.A. Yosh fiziologiyasi va gigienasi o'quv qo'llanma. -T.: "Yangi asr avlodi", 2009, 88-95-b.
5. Sharipov D.J. Salomatlik - barchaning va har bir kishining ishi. -T.: 2001.
6. Dokuchaeva G.N. Biologicheski aktivnie dobavki: zdorove serdechno-sosudistoy sistemi. -Moskva: «ENAS-kniga», 2016, -S. 129.
7. Bichkova T.I. Organizatsiya uchebno-vospitatelnogo protsessa v obsheobrazovatelnoy shkole na osnove zdorovosberegayushix texnologiy. 2005.
8. Aleksina S.V. Prinstiti integratsii v kontekst izmeneniya obrazovatelnoy praktiki Psixol. Jurnal. Nauchnoy obraz. 1.
9. Sitarov V.A. Problema sotsialnoy adaptatsii detey s OVZ k obrazovaniyu. Znanie. 3. S. 243.

РЕЗЮМЕ

Maqolada nogiron bolalarning cheklangan bo'g'imlar harakatchanligi bilan bog'liq bo'lgan va funksional kompensator mexanizmlariga asoslangan maxsus motor stereotipi, bundan tashqari biomexanik o'zgarishlar mavjudligini qoplaydigan maxsus motorli stereotipni shakllantirish va funksional moslashish jarayonlariga bevosita ta'sir qiluvchi omillar ko'rib chiqilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются специфические двигательные стереотипы, связанные с ограниченной подвижностью суставов у детей с ограниченными возможностями и основанные на функциональных компенсаторных механизмах, а также факторы, непосредственно влияющие на формирование и процессы функциональной адаптации конкретных двигательных стереотипов, скрывающих наличие биомеханических изменений.

SUMMARY

The article examines specific motor stereotypes associated with limited joint mobility in children with disabilities and based on functional compensatory mechanisms, as well as factors that directly affect the formation and processes of functional adaptation of specific motor stereotypes that hide the presence of biomechanical changes.

ТАЛАБАЛАРНИНГ АМАЛИЙ КЎНИКМАЛАРИНИ САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА АМАЛИЁТ ЖАРАЁНИДА РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИ

У.А.Ўринов - докторант

Бухоро муҳандислик –технология институти

Таянч сўзлар: амалий кўникма, олий таълим, талаба, ўқитувчи, амалиёт, ривожлантириш.

Ключевые слова: практические навыки, высшее образование, студент, преподаватель, практика, развитие.

Key words: practical skills, higher education, student, teacher, practice, development.

“2022 - 2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон Фармонининг 51-мақсади: “Иқтисодиётга инновацияларни кенг жорий қилиш, sanoat корхоналари ва илм-фан муассасаларининг кооперация алоқаларини ривожлантириш” деб белгиланган

берилган бўлиб бунда асосий вазифа этиб: Инновацион ҳудудга айлантирилаётган туманларда мавжуд аналогларидан 50 фоизгача арзонлаштирилган ва сифатли, хом ашё нархига нисбатан 2-3 барабар юқори қўшилган қиймат яратадиган инновацион маҳсулотлар ишлаб чиқариш технологияларини ўзлаштириш, шу жумладан умумий қиймати 165,9 миллиард сўмлик

жами 195 та лойихани амалга ошириш” кўрсатиб ўтилган [1:26]. Ушбу мақсадга эришишимиз учун бизнинг фикримизча, албатта саноат корхоналари ва илм-фан муассасаларининг ҳамкорликлари орқали тайёрланган амалий кўникмалари ривожланган кадрлар орқали ечим топиш мумкин.

Саноат корхоналаридаги талабаларнинг амалиёти ўқув жараёнининг элементи сифатида олий таълим муассасасида олган билимларини мустаҳкамлаш ва кенгайтириш мақсадида амалга оширилади. Ишлаб чиқариш шароитида мутахассислик бўйича ишлаш учун зарур амалий кўникмаларни эгаллайди. Технология ва меҳнатнинг илғор усулларини ўзлаштиради.

Замонавий техника олий таълим муассасалари талабаларда барқарор тадқиқот қобилиятларини, муаммоларни ҳал қилиш қобилиятини шакллантиришга ўтишни талаб қилади. Уларнинг ўқув жараёнидаги назарий билим ва амалий тажрибани уйғунлаштириши керак. Ҳозирги вақтда касбий таълимнинг муҳим шарти - бу мутахассиснинг ўзгарувчан касбий муҳитга интеграциялашув қобилиятидир. Иш берувчиларнинг касбий кўникмаларга бўлган талаблари доимий равишда ўзгариб туради ва ушбу ўзгаришларга мослашиш ҳар қандай мутахассиснинг амалий кўникмаси билан таъминланади [2:56].

Ҳар қандай даражадаги замонавий етук мутахассис олдинги мутахассислардан фарқли ўлароқ, бугунги кунда узлуксиз таълим олиши ва етук мутахассис бўлиб етишиши керак. Шунинг учун мутахассис қайси соҳада ишламасин, у ҳаракатчан, ўз малакасини доимий равишда ошира оладиган, ижодий фикрлаш ва мустақил равишда янги муаммоларни ҳал қила олиши, тез ўзгарувчан фаолият шароитларига мослашиши керак. Шундай қилиб, ҳар қандай даражадаги техника олий таълим муассасаси битирувчиси учун нафақат аниқ билим ва кўникмалар йиғиндисини ўзлаштириш, балки асосий мақсад сифатида - уларни мустақил равишда бажара олиш, эгаллаш, тизимлаштириш қобилияти ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлади.

Амалиёт ўташи талабаларнинг мустақил иш шаклларида бири бўлиб, шахснинг мустақиллигини тарбиялашда алоҳида ўрин тутади. Талабалар амалиёт давомида назарий билимларни эгаллаш ва мустаҳкамлаш учун ижодий фаолият олиб борадилар. Интенсив ва самарали мустақил ишлар натижасида янги билиш кўникмалари ўзлаштирилади, яъни бўлажак етук мутахассиснинг касбий маҳорати шаклланади. Бу ўқитиш усули талабаларни мустақил фикрлашга ва муаммоларга жавоб излашга, амалий масалаларни ечишга ундайди [3:4].

Фақат ишлаб чиқариш корхонасида, амалиёт давомида талабалар назарий билимларини амалий қўллаш кўникмалари билан мустаҳкамлайдилар. Ўқув жараёнида амалий кўникмалар қанчалик шаклланса, мутахассиснинг малакаси шунчалик юқори бўлади. Ушбу кўникмаларни эгаллаш учун барча турдаги амалиётлар кўзда тутилган: ўқув, ишлаб чиқариш, битирув олди.

Барча босқичларда ўқув, ишлаб чиқариш ва битирув олди амалиётини ташкил этиш битирувчиларни тайёрлаш даражасига қўйиладиган талабларга мувофиқ касбий фаолиятни ўзлаштирган талабаларнинг узлуксизлиги ва изчиллигини таъминлашга қаратилган бўлиши керак.

Ўқув амалиёти мажбурий бўлиб, талабаларнинг касбий ва амалий тайёргарлигига бевосита йўналтирилган ўқув машғулотларининг бир тури бўлиб, улар давомида талабаларнинг асосий бирламчи касбий кўникма ва малакаларини шакллантириш, умумий билимларни онгли ва чуқур ўрганишга тайёрлаш орқали эришилади.

Амалиёт талабаларнинг мустақил ишини ривожлантиришга ёрдам беради. Амалиёт жараёнида талабалар ўз олдида қўйилган вазифалар доирасида ахборотни мустақил танлаш ва тизимлаштиришни ўрганадилар. Олинган билимларни амалиётда қўллаб муайян ишлаб чиқаришда қўлланиладиган технология ва жиҳозларни ўрганадилар. Ишлаб чиқариш корхонасида ишлаш кўникмаларини ривожлантирадилар. Ўз-ўзини назорат қилишни ўрганадилар[4:2].

Бугунги кунда доимий иш берувчиларнинг устувор талабларидан бири бу ходимнинг касбий малакаси. Амалиёт талабага унинг малака даражасини баҳолаш ва уни олий таълим муассасасида ўқиш жараёнида тузатиш зарурлигини аниқлаш имконини беради. Амалиёт орқали ўрганиш талабалар ва ўқитувчиларнинг кўп қиррали ва ўзаро боғлиқ фаолияти сифатида қаралиши керак:

- ўқитувчи томонидан маълум бир корхона шароитида талаба мустақил равишда ўрганиши керак бўлган асосий масалалар рўйхатини назарда тутадиган индивидуал амалиёт дастурини ишлаб чиқиш;

- индивидуал топшириқларни бажариш муддатлари, шу жумладан курс ва диплом лойиҳаларини тайёрлаш учун аниқ материалларни тўплаш;

- талабанинг ўқиш жараёнида ва амалиёт даврида олинган маълумотларни идрок этиши, билиши, қайта ишлаши ва ўзлаштириши;

- олий таълим муассасасида олинган билимларни амалда синаб кўриш истаги.

Амалиёт даврида талабалар фаолиятини ташкил этиш олий таълим муассасаси ва кафедра мудир томонидан тасдиқланган меъёрий ва ўқув материаллари асосида амалга оширилади[5:3].

Амалиётдаги ўқув-услубий ишланмаларга қуйидагилар киради:

- амалиёт тўғрисидаги низом;
- амалиёт тури бўйича махсус дастур;
- амалиёт кундалиги;
- амалиётни ўтказиш бўйича кўрсатмалар.

Ҳар бир талабани ушбу услубий ишланмалар билан таъминлаш ўқитувчига билимларни ўзлаштириш жараёнини билвосита назорат қилиш, талабаларни билим олиш учун етарли даражада ўзини ўзи бошқарадиган когнитив фаолиятга жалб қилиш ва улар асосида амалий кўникмаларни шакллантириш имконини беради.

Ўқув амалиётининг мақсади:

- талабаларнинг танлаган касбининг хусусиятлари ҳақидаги билимларини кенгайтириш;

- назарий тайёргарлик ва кейинги фанларни ўрганишга тайёргарлик жараёнида талабалар томонидан олинган билимларни мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш;

- таълим йўналиши (мутахассислиги) хусусиятларига мувофиқ қўлланиладиган техника ва технологиялар билан танишиш;

- лаборатория тадқиқотлари усуллари, техникаси ва усулларига ўргатиш;

- битирувчиларнинг касбий кўникмаларни ривожлантириш.

Амалиёт тугагандан сўнг ҳисобот тузилади ва топширилади. Ҳисоботнинг сифати назарий ва амалий мазмунини, унинг кўрсатмаларига мувофиқлигини ҳисобга олган ҳолда баҳоланади.

Ишлаб чиқариш амалиёти талабаларнинг ўрганилаётган ихтисослик фанлари бўйича назарий билимларини мустаҳкамлаш, кенгайтириш, чуқурлаштириш ва тизимлаштириш, мустақил ишлашга касбий тайёргарлигини текшириш, шунингдек, ўрганиш учун амалга оширилади.

Касбий фаолият мутахассисдан мураккаб кўникмаларни талаб қиладиган меҳнат функцияларини бажаришдан иборат. Комплекс кўникмалар - бу турли ўқув фанлари бўйича билимларни талаб қиладиган фанлараро кўникмалар, шунинг учун уларни алоҳида фанларни алоҳида ўрганиш жараёнида шакллантириб бўлмайди. Ишлаб чиқариш амалиёти фанлараро шакллардан биридир[6:4].

Битирув олди амалиётининг асосий мақсади битирув малакавий ишини муваффақиятли бажариш ва химоя қилиш учун етарли бўлган назарий ва амалий натижаларни олишдан иборат бўлиб, унинг мавзуси битирув олди амалиётининг мақсад ва вазифаларини олдидан белгилаб беради.

Бухоро таъмирлаш механика заводи замонавий технологиялар билан жиҳозланган. Заводда таълимнинг янги шакллари яратишга имкон берадиган яқин алоқалар мавжуд бўлиб, биргаликдаги фаолиятнинг деярли барча йўналишларида: таълим, ишлаб чиқариш, илмий-тадқиқот ва бошқаларда яқин ҳамкорлик ўрнатилган.

Ушбу завод машинасозлик таълим йўналиши талабалари учун ўқув, ишлаб чиқариш, битирув олди амалиётларини ташкил этиш ва ўтказиш учун база ҳисобланади. Талабалар олий таълим муассасида

бўлиш пайтида ҳам, ўқишни тугатгандан кейин ҳам олинган билимларни амалий касбий фаолиятда жуда муваффақиятли амалга оширадilar.

Заводдаги ишлаб чиқаришнинг муаммоли масалаларини ҳал қилиш элементларини ўз ичига олган ҳолда амалиётда олинган ҳақиқий материалдан талабалар курс ва диплом лойиҳалашда фойдаланадилар. Худуддаги етакчи саноат корхоналари раҳбарлари битирувчиларининг касбий тайёргарлигини юқори баҳоламоқда. Битирув малакавий ишларини химоя қилиш натижалари ва давлат аттестация ва имтиҳон комиссиялари раисларининг кўриб чиқишлари шундан далолат беради.

Шундай қилиб, ўқув жараёнида амалиётнинг роли олинган назарий билимларни мустаҳкамлаш каби мақсадларга эришишга олиб келади.

Талабалар техника олий таълим муассасаси, корхона, муассаса, ташкилотлар тажрибасини ўрганиш, ишлаб чиқариш кўникмалари ва мутахассислик бўйича илғор меҳнат усулларини ўзлаштириш, жамоада ижтимоий-сиёсий, ташкилий ва тарбиявий ишлар кўникмаларини эгаллаш, шу орқали амалий кўникмаларни ривожлантириш бўлажак мутахассиснинг касбий ўсиш учун асос бўладиган кўникмалари сизга ёрқин келажак яратишга имкон беради.

Адабиётлар

1. "2022 — 2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сонли Фармони www.lex.uz/pdfs/5841063.
2. Бегимқулов У.Ш. Педагогик таълим жараёнидаги ахборотлаштиришни ташкил этиш ва бошқариш назарияси ва амалиёти.: Пед.фан.докт. ... дисс. автореф. - Т.: 2007. - 37 б.
3. Urinov U.A. Organizational structure of relations between technical higher education institutions and industrial enterprises and students. Current research journal of pedagogics. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crpj-02-12-11>.
4. Urinov U.A. Social psychological priorities of social cooperation. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. 8 No. 2, 2020 Part II ISSN 2056-5852 Progressive Academic Publishing, UK Page 62 www.idpublications.org.
5. Urinov U. "Status and problems of cooperation with higher educational enterprise enterprises", International Journal of Psychosocial Rehabilitation, vol. 24, no. 8, pp. 5277-5282, 2020. ISSN: 1475-7192.
6. Urinov U. Organization Of Production Training And Formation Of Practical Skills. European Journal of Molecular & Clinical Medicine ISSN 2515-8260 Volume 07, Issue 07, 2020.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада техника олий таълим муассасалари ва саноат корхоналари ҳамкорлигида талабаларнинг амалий кўникмаларини ривожлантириш масаласига урғу берилган. Саноат корхоналаридаги талабаларнинг амалиёти ўқув жараёнининг элементи сифатида олий таълим муассасасида олган билимларини мустаҳкамлаш ва кенгайтириш мақсадида амалга оширилиши келтирилган. Амалиёт орқали ўрганиш талабалар ва ўқитувчиларнинг кўп қиррали ва ўзаро боғлиқ фаолияти сифатида қаралиши кераклиги таъкидланган.

РЕЗЮМЕ

Данная статья посвящена развитию практических навыков у студентов во взаимодействии с техническими вузами и промышленными предприятиями. Практика студентов на промышленных предприятиях осуществляется как элемент учебного процесса с целью закрепления и расширения знаний, полученных в высшей школе. Было подчеркнуто, что обучение через практику следует рассматривать как многогранную и взаимообусловленную деятельность студентов и преподавателей.

SUMMARY

This article focuses on the development of students' practical skills in collaboration with technical higher education institutions and industrial enterprises. The internship of students in industrial enterprises is carried out as an element of the educational process in order to strengthen and expand the knowledge acquired in higher education. It was emphasized that learning through practice should be seen as a multifaceted and interdependent activity of students and teachers.

Tálim - tárbiya teoriyası hám metodikası

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА ФИЗИКАДАН ЛАБОРАТОРИЯ ДАРСЛАРИНИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА АЙРИМ МАТЕМАТИК ТУШУНЧАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ МЕТОДИКАСИ

О.Дехқонова – ўқитувчи

Фаргона давлат университети

Таянч сўзлар: узвийлик, узлуксизлик, дарс, физика, математика, лаборатория, абсолют хатолик, нисбий хатолик, систематик хато, кўпол хато, билвосита, бевосита.

Ключевые слова: взаимосвязь, непрерывность, урок, физика, математика, лаборатория, абсолютная ошибка, относительная ошибка, систематическая ошибка, грубая ошибка, косвенная, прямая.

Key words: interconnection, continuity, lesson, physics, mathematics, laboratory, absolute error, relative error, systematic error, gross error, indirect, direct.

Кириш. Физика фанида лаборатория дарслари орқали олинадиган билимлар ўзининг дидактик хусусиятлари жиҳатидан катта салмоққа эга. Ушбу

имкониятлардан таълимнинг айниқса, умумий ўрта таълим мактабларида кенг фойдаланилиши лозим. Чунки табиатда бўлаётган барча жараёнлар,